

ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912-1913

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ Α΄ ΜΕΡΟΣ

Οί Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-13 (Α΄ και Β΄) ἦσαν ἡ συνέχεια τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ '21, μέσα στο πνεῦμα τῆς «Μεγάλης Ἰδέας», πού ἄρχισε νά ἀναπτύσσεται στο δεύτερο ἡμισυ τοῦ 19^{ου} αἰῶνα. Ἦσαν πόλεμοι ἀπελευθερωτικοί, μία ὑποχρέωση τοῦ νεοσύστατου Ἑλληνικοῦ κράτους πρὸς τοὺς ὑπόδουλους στὸν Ὀθωμανὸ Σουλτάνο Ἕλληνες.

Ἡ διεθνὴς συγκυρία ἦτο εὐνοϊκὴ, ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ὁ «μεγάλος ἀσθενής», ἔκλινε πρὸς τὴ δύση τῆς, καὶ οἱ Μεγάλες Δυνάμεις εἶχαν ἀρχίσει νά ὀρέγονται τὰ ἐδάφη τῆς (νέα φάση τοῦ περιφιρμῶν Ἀνατολικῆς Ζητιμάτων). Ἡ διάλυσή τῆς (ἡ ἀρχὴ τῆς ὁποίας ἔγινε μὲ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ '21) θὰ ἐπέλθει ἀργότερα, μὲ τὸν Α΄ Παγκόσμιον Πόλεμον. Οἱ Βαλκανικοὶ Πόλεμοι εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία νά ἀπωλέσει καὶ τὸ ὑπόλοιπο τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐδαφῶν τῆς, αὐτῶν πού τῆς εἶχαν ἀπομείνει ἀπὸ τὴ σταδιακὴ ἀνεξαρτητοποίηση καὶ συγκρότηση τῶν κρατικῶν ὄντοτήτων τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου μέσα στὸν 19^ο αἰῶνα (ἡ Ἑλλάδα εἶχε προηγηθεῖ).

Στὸν Χάρτη 1 φαίνονται τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐδάφη τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τὶς παραμονὲς τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων καὶ τὰ τέσσερα προαναφερθέντα

βαλκανικὰ κράτη, τὰ ὁποῖα συμμαχίσαντα ἐπολέμησαν ἐναντίον τῆς. Ὅλα αὐτὰ ἀφοροῦν τὸν Α΄ Βαλκανικὸ Πόλεμον, διότι ὁ Β΄ Βαλκανικὸς Πόλεμος ἦτο ἐνδοβαλκανικὴ σύγκρουση –ὅπως θὰ ἐξιστορήσουμε στὴ συνέχεια– μεταξὺ τῶν πρώην συμμαχῶν.

Τὰ προαναφερθέντα βαλκανικὰ κράτη σταδιακὰ ἄρχισαν νά συνειδητοποιοῦν ὅτι οἱ ἀλυτρωτικοὶ τοὺς ὀραματισμοὶ ἀπαιτοῦσαν τὴ μεταξὺ τοὺς συνεργασία σὲ πολιτικὸ καὶ στρατιωτικὸ ἐπίπεδο. Ἡ πρώτη κίνηση πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἔγινε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν 10^η Αὐγούστου 1910 συμφωνήθηκε ἓνα σχέδιο ἑλληνοβουλγαρικῆς συμμαχίας, μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Βούλγαρου Ἐξάρχου, πλὴν ὅμως ἡ ὑπογραφή του ματαιώθηκε, διότι ἡ Ἑλλάδα ἤθελε νά περιληφθεῖ σὲ αὐτὸ καὶ ἡ ἄρση τοῦ Σχίσματος. Παρὰ ταῦτα, τὸ κλίμα παρέμεινε φιλικὸ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, καὶ ὑπῆρχαν ὑποσχέσεις ἀλληλοβοηθείας σὲ περίπτωση ἐπίθεσης τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ Σχίσματος, οἱ ἐμφανεῖς βλέψεις τῶν Βουλγάρων ἐπὶ μακεδονικῶν καὶ θρακικῶν ἐδαφῶν ἦσαν ἀνασταλτικὸς παράγων γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Τελικὰ ὑπεγράφη τὸν Ἰούνιο τοῦ 1912 Συνθήκη, στὴν ὁποία προστέθηκε ἀργότερα καὶ στρατιωτικὴ σύμβαση γιὰ συνεργασία κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, χωρὶς νά γίνεται μνεῖα περὶ διανομῆς ἐδαφῶν.

Χάρτης 1. Η Βαλκανική πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους τοῦ 1912-1913

Πλέον ἐνεργές κατέστησαν οἱ σχέσεις –μὲ τὴ μεσολάβηση τῆς Ρωσίας– μεταξὺ τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Ἀρχῆς τοῦ 1912 ὑπεγράφη στὴ Σόφια μυστικὴ συμφωνία μεταξύ τους, ποὺ ἀργότερα συμπληρώθηκε καὶ μὲ στρατιωτικὴ σχεδίαση γιὰ πόλεμο κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, στὴν ὁποία σχεδίαση ὑπῆρχαν καὶ προβλέψεις γιὰ διανομὴ ἐδαφῶν.

Μὲ Σερβία καὶ Μαυροβούνιο ἡ Ἑλλάδα δὲν ὑπέγραψε καμία Συνθήκη ἢ Συμφωνία. Παρὰ ταῦτα, ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος, ἐστάλησαν ἀμοιβαίως στρατιωτικὲς ἀντιπροσωπεῖες στὰ Γενικά Ἐπιτελεῖα τῶν συμμάχων χωρῶν (Ἑλλάδος, Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου) γιὰ τὸν συντονισμό τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐν κατακλείδι, τὰ τέσσερα χριστιανικὰ βαλκανικὰ κράτη ἄρχισαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, χωρὶς νὰ ἔχουν ὑπογράψει κοινὸ ἀμυντικὸ συμφωνο. Ἐν τούτοις, στὸν Α΄ Βαλκανικὸ Πόλεμο ἐπολέμησαν ἐνωμένα καὶ ἀλληλέγγυα κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Κοινὸ Σύμφωνο θὰ ἀπαιτοῦσε καὶ προκαταρ-

κτικὲς διανομὲς ἐδαφῶν, πράγμα ἀνέφικτο μὲ τὶς διεκδικήσεις ποὺ εἶχε κάθε χώρα. Ἔτσι, τὸ πράγμα ἀφέθηκε στὶς ἐπιτυχίες τοῦ κάθε στρατοῦ.

Ἄν δὲν ὑπῆρξε κοινὸ ἀμυντικὸ σύμφωνο, ὑπῆρξε κοινὸ τελεσίγραφο, τὴν 30^η Σεπτεμβρίου 1912, μὲ αἰτήματα προστασίας τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, ποὺ βέβαια ἀπέρριψε ὁ Σουλτάνος.

Τὰ τέσσερα χριστιανικὰ βαλκανικὰ κράτη ἄρχισαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, χωρὶς νὰ ἔχουν ὑπογράψει κοινὸ ἀμυντικὸ σύμφωνο. Ἐν τούτοις, στὸν Α΄ Βαλκανικὸ πόλεμο ἐπολέμησαν ἐνωμένα καὶ ἀλληλέγγυα κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Κοινὸ Σύμφωνο θὰ ἀπαιτοῦσε καὶ προκαταρτικὲς διανομὲς ἐδαφῶν, πράγμα ἀνέφικτο μὲ τὶς διεκδικήσεις ποὺ εἶχε κάθε χώρα. Ἔτσι, τὸ πράγμα ἀφέθηκε στὶς ἐπιτυχίες τοῦ κάθε στρατοῦ.

Ὅταν ἀποφασίζεις ἕναν πόλεμο, πρέπει νὰ βρεῖς –ἢ καὶ νὰ δημιουργήσεις– καὶ τὶς σχετικὲς ἀφορμές. Μεθοδικὰ ἐπεισόδια λοιπόν, κατάσχεση ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀμαξοστοιχίας μὲ πολεμικὸ ὑλικὸ ποὺ προοριζόταν γιὰ τὸ Βελιγράδι, κατάσχεση ἑλληνικῶν πλοίων ποὺ εὐρέθησαν σὲ τουρκικοὺς λιμένες καὶ ἄλλα τινὰ ἐδημιούργησαν τὸ κατάλληλο κλίμα γιὰ κήρυξη τοῦ πολέμου. Μιὰ τελεσιγραφικὴ

Διακοίνωση τῶν συμμάχων χωρῶν πρὸς τὴν Πύλην γιὰ ἀνάκληση τῆς τουρκικῆς ἐπιστρατεύσεως, γιὰ διοικητικὲς μεταρρυθμίσεις καὶ αὐτονομία τῶν ἐθνοτήτων, ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν Σουλτάνο... ἀνάξια καὶ ἀπαντίσεως. Ἔτσι, τὴν 4^η Ὀκτωβρίου 1912, Ἑλλάδα, Σερβία καὶ Βουλγαρία ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο –τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ πόλεμοι ἐκηρύσσοντο– κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τοῦ Μαυροβουνίου προτρέξαντος εἰς τοῦτο ἀπὸ τὴν 25^η Σεπτεμβρίου.

Ἐνόπλων Δυνάμεων, καὶ πρὸ παντὸς ἡ συμμετοχῆ καὶ ἡ ποικίλη προσφορὰ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἀντελήφθη ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἦτο θέμα ἐθνικῆς τιμῆς. Ἡ ἐπιτυχία φυσικὰ συνέβαλε στὴν ἐξύψωση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ποῦ εἶχε δεχθεῖ τὸ πλῆγμα τῆς πτώχευσης.

Τὸ 1897 ἡ χώρα ἐκινδύνευσε νὰ ἀπωλέσει ἐδάφη μετὰ τὴ στρατιωτικὴ ἥττα τῆς στὸ Θεσσαλικὸ μέτωπο. Ὑποχρεώθηκε μάλιστα νὰ καταβάλλει στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία πολεμικὴ ἀποζημίωση 4

Ἄν ὁ πόλεμος τοῦ 1897 ἦτο ἀπροετοίμαστος, ὁ ἐπερχόμενος δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφεθεῖ στὴν τύχη, διότι αὐτὸ ἐπέβαλλε ἡ ὑποχρέωση ἀπελευθέρωσης τῶν εἰσέτι ὑπόδουλων ἀδελφῶν, διότι ἔπρεπε τὸ μικρὸ κράτος τῆς Μελούνας νὰ μεγαλώσει καὶ νὰ καταστεῖ βιώσιμο καὶ ὑπολογίσιμο, διότι ἔπρεπε νὰ λησμονηθεῖ ἡ ἀποτυχία τοῦ 1897 καὶ νὰ ἀποκτηθεῖ ἡ ἐθνικὴ αὐτοπεποίθησις.

Μετὰ τὴν ἀπαραίτητη αὐτὴ εἰσαγωγή, θὰ ἀσχοληθοῦμε στὴ συνέχεια μὲ τὸ μέρος τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ποῦ μᾶς ἀφορᾷ (δηλαδὴ μὲ τὴν ἑλληνικὴ πλευρά), καὶ καλὸν εἶναι νὰ ἀρχίσουμε μὲ τὰ κύρια γεγονότα ποῦ προηγήθηκαν τῶν πολέμων.

Προηγηθέντα κύρια γεγονότα

Τὸ 1893 ἡ Ἑλλάδα ἐκήρυξε «πτώχευση». Ἡ οικονομικὴ κατάρρευσις ἐπόμενο ἦτο νὰ ρίχνει τὴ σκιά τῆς πάνω σὲ κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς χώρας, καὶ ἰδίως τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς, γιὰ τὴ μεγάλη ὥρα τῆς ἐκπλήρωσης τῶν ὁραμάτων τῆς.

Τὸ 1896 ἐτελέσθησαν στὴν Ἀθήνα, μέσα σὲ κλίμα ἀνέχειας, οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες μετὰ τὴν ἀναβίωσίν των. Ἦσαν ἐπιτυχεῖς, ὄχι διότι ὑπεστηρίχθησαν οικονομικὰ ἀπὸ τὸ κράτος, ἀλλὰ διότι τὴν ἀνέχεια ὑπερεκάλυψε ἡ φιλοτιμία τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ ἰδίως τῶν

ἐκατομμυρίων τουρκικῶν λιρῶν, μεγάλο γιὰ τὴν ἐποχὴ ποσό, μέσα σὲ δυσχερεῖς οικονομικὲς συνθῆκες. Τὸν πόλεμο αὐτὸ τὸν ἀποκαλοῦμε «ἀτυχή», προφανῶς γιὰ νὰ τακτοποιούμεθα συνειδησιακὰ καὶ νὰ ἀποσείουμε τὶς εὐθύνες μας γιὰ τὴν ἀνεπαρκῆ προπαρασκευὴν του, κυρίως στὸν στρατιωτικὸ τομέα. Εὐτυχῶς ἔγινε ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὸ πάθημά μας, τόσο ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς ἡγεσίες, ὅτι ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν ἀρκεῖ, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ τὸ κατάλληλο ἐργαλεῖο τοῦ πολέμου, ποῦ εἶναι ὁ καλὰ ὀργανωμένος στρατός, ἐκπαιδευμένος καὶ ἐξωπλισμένος, μὲ ἰκανὴ ἡγεσία καὶ πλήρη πολεμικὰ σχέδια. Τὸ πάθημα καὶ ἡ φιλοτιμία γιὰ τὴν ἐξάλειψιν τῆς ντροπῆς τοῦ '97 εἶχαν τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδρασίν τους στὸν λαὸ καὶ στὶς ἡγεσίες του, σὲ ὅλο τὸ διάστημα μέχρι τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους.

Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1904 καὶ 1908 ἔλαβε χώρα ὁ Μακεδονικὸς Ἀγῶνας, ἕνας ἰδιό-

μορφος πόλεμος, μη κηρυγμένος και ανεπίσημος, στα Μακεδονικά κυρίως έδαφη. Στηρίχθηκε στην έθελοντική προσφορά λαού και στρατού από την Ελλάδα, αλλά και ντόπιων έθελοντών ανταρτών και καπεταναίων. Είχε ως αποτέλεσμα τη διάσωση του Έλληνισμού της Μακεδονίας και την εξύψωση του φρονήματός του, καθώς και αυτού στην ελεύθερη Ελλάδα.

Το 1908 έξεδηλώθη τὸ κίνημα τῶν Νεοστούρκων, με αίτήματα τὸν ἐκμοντερνισμό τοῦ κράτους μέσα ἀπὸ μεταρρυθμίσεις καὶ ἕνα φιλελεύθερο Σύνταγμα. Τοῦτο ἔδωσε πρὸς στιγμήν ἐλπίδες στοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς γιὰ ἰσονομία καὶ ἐλευθερίες, στὴ συνέχεια ὅμως αὐτοὶ ἀντελήφθησαν τὴς ἄκρας ἐθνικιστικῆς ἐπιδιώξεις τῶν Νεοστούρκων, οἱ ὁποῖες θὰ τοὺς ἔβαζαν σὲ νέες δοκιμασίες.

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1909 ἐκδηλώθηκε στὴν Ἀθήνα στρατιωτικὸ κίνημα ἀπὸ ἀξιωματικοὺς τοῦ Στρατοῦ, ὡς ἀποτέλεσμα δυσαρέσκειας γιὰ τὰ συμβαίνοντα στὴ χώρα (οικονομικὴ ἀνέχεια, φαυλότητα, ἐγκατάλειψη τοῦ στρατεύματος). Ὁ «Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος», ἀνώτατη ἀρχὴ τῶν κινήματιῶν, με ἀρχηγὸ τὸν Συναγματούχου Νικόλαο Ζορμπά, ἐπέδιωσε καὶ ἐπέτυχε τὴν ἔγκριση ἀπὸ τὴ Βουλὴ τοῦ προγράμματός του γιὰ βελτίωση τῆς κατάστασης τῆς χώρας, πρωτίστως ὅμως γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῶν Ἐνόσλων Δυνάμεων, διότι οἱ Ἀξιωματικοὶ ἔβλεπαν ὅτι ὁ πόλεμος θὰ ἦτο ἀναπόφευκτος, ἂν ἤθελαν τὴν πραγμάτωση τοῦ ὁράματος τοῦ Ἔθνους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ὑπὸ Ὀθωμανικὸ ζυγὸ ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, ἀποφεύγοντες μιὰ ἥττα ὅπως τὸ 1897. Δὲν ἐπέδιωξαν ἀνάληψη τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ὅμως ἐπέλεξαν γι' αὐτὸ ἕναν δοκιμασμένο στοὺς Κρητικούς ἀγῶνες καὶ μαχητικὸ πολιτικὸ, τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ 1910 ἀνέλαβε Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν.

Ἐκτιμώντας συνολικὰ τὰ προαναφερ-

θέντα κύρια γεγονότα, καταλήγουμε ὅτι ναὶ μὲν εἶχαν τὶς ἀρνητικῆς ἐπιπτώσεις τους, στὰ οικονομικὰ ἰδίως τῆς χώρας καὶ στὰ δημόσια πράγματα, ὅμως εἶχαν καὶ θετικὰ στοιχεῖα, ποὺ ἐπέβαλλαν τὴν ἐγρήγορη τῶν ἡγεσιῶν ἐν ὄψει ἐπερχομένων γεγονότων (κυρίως πολεμικῶν) μεγίστης σημασίας γιὰ τὴ χώρα, τὴν ἐπιβίωσή της καὶ τὴ μελλοντικὴ πορεία της. Ὁ λαός, παρὰ τὶς δυσκολίες, ἀντιλαμβανόμενος τὴν κρισιμότητα τῶν καιρῶν, ἐπέδειξε σύνεση, ὁμοθυμία, καρτερικότητα καί, ὅταν ἤλθε ἡ ὥρα, βρέθηκε ἕτοιμος, με φρόνημα, πατριωτισμὸ καὶ ἀπαράμιλλο πνεῦμα θυσίας.

Στρατιωτικὴ προπαρασκευὴ

Ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει, ἂν ὁ πόλεμος τοῦ 1897 ἦτο ἀπροετοίμαστος, ὁ ἐπερχόμενος δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφεθεῖ στὴν τύχη, διότι αὐτὸ ἐπέβαλλε ἡ ὑποχρέωση ἀπελευθέρωσης τῶν εἰσέτι ὑπόδουλων ἀδελφῶν, διότι ἔπρεπε τὸ μικρὸ κράτος τῆς Μελόνας νὰ μεγαλώσει καὶ νὰ καταστεῖ βιώσιμο καὶ ὑπολογίσιμο, διότι ἔπρεπε νὰ λησμονηθεῖ ἡ ἀποτυχία τοῦ 1897 καὶ νὰ ἀποκτηθεῖ ἡ ἐθνικὴ αὐτοπεποίθηση.

Χρονικὰ ἡ προετοιμασία τῶν Ἐνόσλων Δυνάμεων ἄρχισε τὸ 1904 καὶ συνεχίσθηκε μέχρι τὴν ἔναρξη τοῦ πολέμου. Ἡ οἰκονομία τῆς χώρας, ὅπως ἔχει ἤδη καταγραφεῖ, δὲν ἐπέτρεπε ταχεῖα κάλυψη τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐλλείψεων στὸ στράτευμα. Ὅμως μεθοδικὰ καὶ με ἐπίγνωση εὐθύνης ἔγιναν σημαντικὰ βήματα. Συνεστήθη Ταμεῖον Ἐθνικῆς Ἀμύνης γιὰ συγκέντρωση χρημάτων. Ψηφίσθηκε Νέος Ὄργανισμὸς Στρατοῦ. Ἐγένοντο προμήθειες πολεμικοῦ ὑλικοῦ (100.000 τυφέκια Μάνλιχερ, πολὺ σύγχρονα γιὰ τὴν ἐποχὴ, 7.000 ἀραβίδες, πυροβόλα γιὰ 10 πυροβολαρχίες ταχυβόλων, 35 ἑκατομ-

μύρια φυσίγγια, ύλικό ἐπιστρατεύσεως γιὰ τρεῖς Μεραρχίες). Τὸ προαναφερθὲν Ταμεῖο ἐπέτυχε δάνειο 20 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, μὲ τὸ ὁποῖο ἐγένοντο πρόσθετες παραγγελίες ὑλικῶ ἐπιστρατεύσεως καὶ κατασκευάσθηκαν ἀποθήκες ἐπιστρατεύσεως. Τὰ ἔτη 1907-9 ἔδαπανήθησαν περὶ τὰ 77 ἑκατομμύρια δραχμές. Παράλληλα, ἄρχισε ἡ συστηματικὴ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευση τῶν κλάσεων, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ διεξήχθησαν ἀσκήσεις μεγάλης κλίμακος, ὑπὸ τὸν Διάδοχο Κωνσταντῖνο, ὁ ὁποῖος εἶχε ὀρισθεῖ Γενικὸς Διοικητὴς τοῦ Στρατοῦ.

Ἡ μεγάλῃ ὄθησι, ὅμως, πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἀπόκτησης ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ ἀξιόμαχων Ἐνόπλων Δυνάμεων ἐδόθη τὰ ἐπόμενα τρία ἔτη (1909-1912), τόσο ἀπὸ τὸν Στρατιωτικὸ Σύνδεσμο, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν Πρωθυπουργὸ καὶ Ὑπουργὸ Στρατιωτικῶν Ἐλευθέριον Βενιζέλο. Ὁ τελευταῖος, δραστήριος καὶ διορατικὸς πολιτικὸς, ἔβλεπε νὰ ἔρχεται ἡ ὥρα γιὰ τὴν πραγμάτωση τοῦ ἐθνικοῦ ὁράματος, καὶ τὸ ἐργαλεῖο γι' αὐτὴν τὴν πραγμάτωση, μαζὶ μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ τὴ διπλωματία, ἦτο τὸ ἱκανὸ καὶ ἀξιόμαχο στράτευμα.

Ἐτσι καθωρίσθησαν παραγγελίες γιὰ τὸ 1910 ὑψους 35,5 ἑκατομμυρίων δραχμῶν γιὰ πυροβόλα καὶ πυρομαχικὰ καὶ 25 ἑκατομμυρίων δραχμῶν γιὰ ὀχυρώσεις, ἀποβάθρες σιδηροδρόμων καὶ ὁδικὰ ἔργα. Ἐγένετο μετάκλησις γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν Στρατηγὸ Ἐντού, γιὰ συνδρομὴ σὲ θέματα ὁργανωτικὰ καὶ γιὰ ἐκπαίδευση σὲ σύγχρονες εὐρωπαϊκὰς μεθόδους τακτικῆς καὶ πυρῶν. Τὸ ἔτος 1911 διετέθησαν ἄλλα 55 ἑκατομμύρια δραχμές γιὰ ἐκτέλεση ἔργων συγκοινωνιακῶν καὶ γιὰ συμπληρώσεις τοῦ πολεμικοῦ ὑλικῶ. Τὸν Μάιο τοῦ 1912 διεξήχθησαν μεγάλες ἀσκήσεις στὴν περιοχὴ Θηβῶν μὲ δύο Μεραρχίες καὶ μὲ πρόσκληση ἐφέδρων. Τὸ 1912 τὸ Γενικὸ Σχέδιο Ἐπιστρατεύσεως εἶχε λάβει

τὴν πλήρη μορφὴ του καὶ ἐγγυᾶτο μιὰ ὁμαλὴ στρατιωτικὴ κινητοποίηση. Ὅλες αὐτὲς οἱ προετοιμασίες ἐπέτυχαν ὥστε ὁ στρατὸς ξηρᾶς τῆς παραμονῆς τοῦ πολέμου νὰ εἶναι σὲ θέσιν νὰ παρατάξει 7 συνολικὰ Μεραρχίες Πεζικοῦ (4 ἐνεργὲς καὶ 3 ἐπιστρατευμένες), 1 Ταξιαρχία Ἴππικοῦ, 1 Ἀνεξάρτητο Σύνταγμα Πεζικοῦ καὶ 8 Τάγματα Εὐζώνων, μὲ ὑποστήριξη ἱκανοῦ πυροβολικοῦ, ὀρειβατικοῦ καὶ πεδινοῦ. Ἀριθμητικὰ, ἔχουμε ἕνα σύνολο 130.000 ἀνδρῶν, 32.000 κτηνῶν καὶ 5.700 ὄχημάτων (αὐτοκινήτων καὶ ζωφίλατων).

Παράλληλα, καὶ στὸν ἄλλο κλάδο τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, τὸ Πολεμικὸ Ναυτικὸ, ἡ προσπάθεια ἐνίσχυσης καὶ ἐκσυγχρονισμοῦ δὲν ὕστεροῦσε. Μετακλήθηκε ἀγγλικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν Ὑποναύαρχο Λάιονελ Τάφνελ γιὰ τὰ ὁργανωτικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα. Κάτω ἀπὸ συνθηκῆς ἀνταγωνισμοῦ μὲ τὴν Τουρκία, ἀπεκτίθη τὸ θωρακισμένο καταδρομικὸ «Ἀβέρωφ», ἰταλικῆς κατασκευῆς (συνθηκῆς ἀνταγωνισμοῦ, διότι καὶ ἡ Τουρκία ἐπεδίωξε τὴν ἀπόκτησίν του). Ἀποκτίθησαν ἀκόμη δύο νεότευκτα ἀντιτορπιλικὰ, 4 μικρότερα σκάφη καὶ ἕνα ὑποβρύχιο, τὸ «Δελφίν» (εἶχε παραγγελθεῖ καὶ δεύτερο σὲ γαλλικὰ ναυπηγεῖα, τὸ ὁποῖο παρεδόθη μετὰ τὴ λήξη τοῦ πολέμου). Ἐπίσης, ἐγένοντο προμήθειες πυρομαχικῶν καὶ πάσης φύσεως ναυτικοῦ ὑλικῶ. Στὸ ναυτικὸ ὑπήχθησαν καὶ 95 ἐπίτακτα ἐμπορικὰ καὶ ἐπιβατικὰ σκάφη γιὰ τῆς ἀνάγκες τοῦ πολέμου. Ἐπισημαίνεται σχετικὰ μὲ τὸ Ναυτικὸ ὅτι τοῦτο ἐβάρυνε πολὺ στὴ συμμετοχὴ τῆς χώρας μας στὴ Συμφωνία τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, διότι τὰ ἄλλα κράτη ἔστεροῦντο ναυτικῆς ἰσχύος, ἐνῶ ἀντελαμβάνοντο σαφῶς ὅτι μόνον ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἦτο σὲ θέσιν νὰ ἀπαγορεύσει τῆς θαλάσσιες μεταφορὰς τουρκικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων πρὸς τὸ βαλκανικὸ θέατρο ἐπιχειρήσεων, μεταφορὰς πού, ἂν δὲν ἀνέτρεπαν τὸ ἰσοζύγιο

ισχύος, θὰ δυσκόλευαν ὅπωςδήποτε τὴν ἐπίτευξη τῆς νίκης.

Κάτι ποὺ πρέπει νὰ προστεθεῖ εἶναι ὅτι, στὴν ἐποχὴ στὴν ὁποία ἀναφερόμεθα, εἶχαν κάνει τὴν ἐμφάνισή τους δύο νέα πολεμικὰ μέσα. Τὸ ἓνα ἦτο τὸ ὑποβρύχιο καὶ τὸ ἄλλο τὸ ἀεροπλάνο. Ἡ χώρα μας, μὲ τὸν πρωθυπουργό της Ἐλευθέριο Βενιζέλο, ὁ ὁποῖος διέβλεπε τὸν σημαντικὸ ρόλο καὶ τῶν δύο μέσων στὸν πόλεμο, ἔσπευσε νὰ τὰ ἀποκτήσει. Ἐκτός ἀπὸ τὸ ὑποβρύχιο, ποὺ ἦδη ἀναφέρθηκε, ἀπέκτησε καὶ μιὰ τετράδα ἀεροσκαφῶν. Αὐτὰ τὰ ἀεροσκάφη, καὶ ἄλλα ποὺ ἀπεκτήθηκαν στὴ συνέχεια, ὑπήχθησαν στὸν Στρατὸ καὶ τὸ Ναυτικὸ (κλάδος Ἀεροπορίας ὁργανώθηκε πολὺ ἀργότερα, τὸ 1932).

Ἐθελοντικὸς στρατός

Θὰ ἦτο παράλειψη, ἂν δὲν σημειώναμε τὴν ἐθελοντικὴ προσφορὰ στρατεύσεως στοὺς πολέμους αὐτούς. Χιλιάδες νέοι ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ (Η.Π.Α., Αἴγυπτο, Κύπρο), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἑλληνικὲς ὑπόδουλες καὶ μὴ περιοχές, ὅπως ἀπὸ τὴν Κρήτη, τὴν Ἠπειρο, τὴ Μακεδονία, ἔσπευσαν νὰ καταταγοῦν στὸν στρατό, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐθελοντικὰ σώματα. Συγκροτήθηκαν τὰ ὀνομασθέντα Σώματα Προσκόπων, περίπου 100, τῶν 50-60 μαχητῶν τὸ καθένα, ἓνα σύνολο 5.000 ἕως 6.000 ἀνδρῶν. Σὲ αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν τὸ Σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρώμα τῶν 1.100 ἀνδρῶν, καθὼς καὶ αὐτὸ τοῦ Ριτσιότι Γκαριμπάλντι, υἱοῦ τοῦ Γκιουζέπε Γκαριμπάλντι, τῶν 2.300 ἀνδρῶν (οἱ κληθέντες Ἐρυθροχίτωνες). Ἡ ἐθελοντικὴ αὐτὴ στρατεύση τῶν συνολικὰ 9.400 ἀνδρῶν καὶ πολλῶν ἄλλων ποὺ κατετάγησαν σὲ μονάδες τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καταδεικνύει τὸν φλογερὸ πατριωτισμό, τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς καὶ κάποιων ξένων.

ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Α΄ Βαλκανικὸς πόλεμος

Ἡ ἐκτεθεῖσα πολεμικὴ προπαρασκευή, συνοπτικὴ γιὰ λόγους οἰκονομίας χώρου, δὲν ἔχει τύχει ὡς σήμερα τῆς προβολῆς ποὺ τῆς ἀξίζει, ὅμως εἶναι αὐτὴ ποὺ σὲ μεγάλο ποσοστὸ ἔφερε τὸ μεγαλειώδες ἀποτέλεσμα καὶ στοὺς δύο Βαλκανικοὺς Πολέμους. Ἀπὸ πλευρᾶς ἐπιχειρήσεων, θὰ γίνεῖ ἀναφορὰ μόνον στὶς ἑλληνικὲς ἐπιχειρήσεις ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, γιὰ λόγους περιορισμοῦ τῆς ἔκτασης τοῦ κεμμένου, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτὲς πρωτίστως μᾶς ἐνδιαφέρουν.

Οἱ ἀντίπαλες δυνάμεις ἐνδιαφέρουν ὡς πρὸς τὸ δυναμικὸ τους καὶ τὴ συγκριτικὴ μαχητικὴ ἰσχύ τους. Οἱ σύμμαχοι χωρὲς διέθεσαν γιὰ τὸν πόλεμο ἓνα σύνολο στρατοῦ ξηρᾶς τῶν 675.000 ἀνδρῶν (Ελλάδα 120.000, Σερβία 220.000, Βουλγαρία 300.000 καὶ Μαυροβούνιο 35.000). Ἡ ἀντίπαλη παράταξη, ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, διέθετε στὸ βαλκανικὸ θέατρο πολέμου ἓνα σύνολο 340.000 πεζῶν καὶ 6.000 ἱππέων. Ὡς πρὸς τὸ πυροβολικὸ, ἀμφότερες οἱ παρατάξεις διέθεταν ἀπὸ 1.600 πυροβόλα. Πρέπει ὅμως νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ἡ τουρκικὴ πλευρὰ προεβλέπετο νὰ ἐνισχυθεῖ καὶ μὲ τὸ 8^ο Σῶμα Στρατοῦ τῆς Δαμασκοῦ, καθὼς καὶ μὲ δύναμη 15 περίπου Μεραρχιῶν ἀπὸ τὴ Σμύρνη καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ της. Οἱ ἐνισχύσεις αὐτὲς δὲν μπορούσαν νὰ μεταφερθοῦν διὰ ξηρᾶς λόγω ἑλλείψεως μεταφορικῶν μέσων καὶ ἀνεπάρκειας τοῦ ὀδικοῦ δικτύου. Ἡ μόνη ἀπομένουσα διὰ θαλάσσης μεταφορὰ κατέστη ἐκ τῶν πραγμάτων ἀδύνατος λόγω τῆς ἀπόλυτης ἐπικράτησης τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ στὸν χῶρο τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ τεράστια συμβολὴ τοῦ Ναυτικοῦ μας στοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους.

Ἡ δύναμη τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ

πὸν προαναφέρθη, αὐτὴ τῶν 346.000 ἀνδρῶν (συνολικά), ἴσως νὰ δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωση τοῦ εὐκόλου ἀγῶνος γιὰ τὴς διπλάσιας ἰσχύος δυνάμεις τῶν συμμαχῶν χωρῶν, τὴς 675.000. Ἄν ὅμως ληφθεῖ ὑπόψιν ὅτι οἱ συμμαχικὲς δυνάμεις ἦσαν οἱ ἐπιτιθέμενες, καὶ τὸ ἐπιθετικὸ δόγμα τῆς ἐποχῆς ἀπαιτοῦσε τριπλάσια (3 πρὸς 1 σχέση) μαχητικὴ ἰσχύ ἀπὸ τὸν ἀντίπαλο, ὁ ὅλος ἀγῶνας προεβλέπετο σκληρὸς, μὲ ἀβέβαια ἔκβαση.

Ὅπως ἔχει ἤδη ἀναφερθεῖ, ἡ κήρυξη τοῦ πολέμου ἀπὸ τὴς σύμμαχες χῶρες ἔγινε τὴν 4^η Ὀκτωβρίου 1912, ὅμως ἡ ἐπιστράτευση εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὴν 17^η Σεπτεμβρίου. Ἡμέρα ἑναρξῆς τοῦ πολέμου εἶναι ἡ 5^η Ὀκτωβρίου, τὸ πρωὶ τῆς ὁποίας οἱ ἑλληνικὲς δυνάμεις διέβησαν τὰ σύνορα καὶ προήλασαν κατὰ τοῦ ἔχθρου.

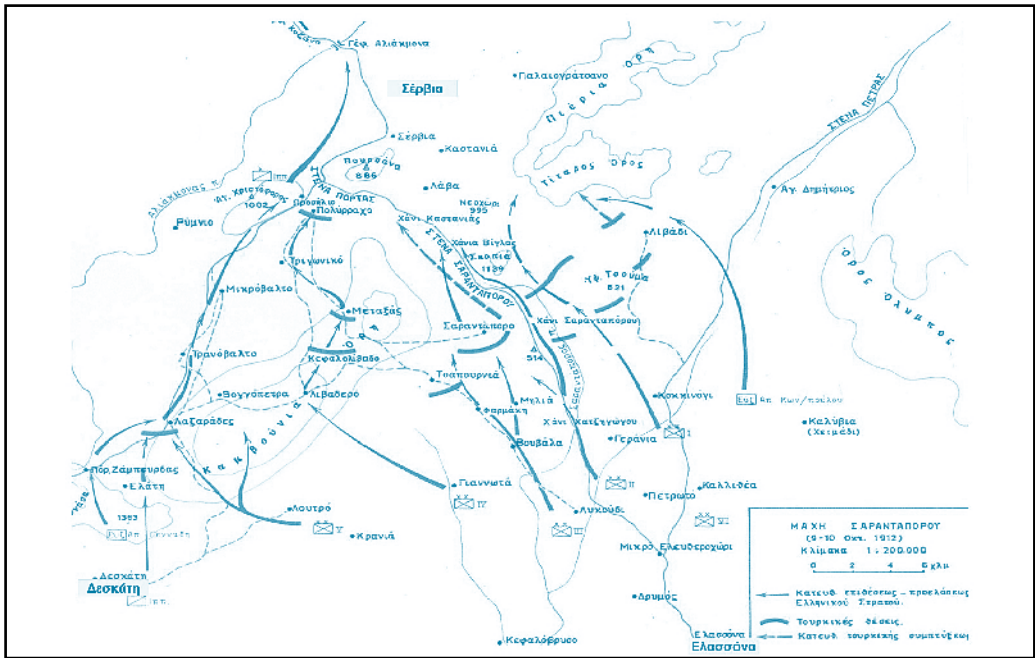
Πρώτη μάχη εἶναι αὐτὴ τοῦ Σαρανταπόρου, καὶ ἡ σημασία τῆς ἦτο καθοριστικὴ γιὰ τὴν ὅλη πορεία τοῦ πολέμου. Ὁ Στρατὸς μας ναὶ μὲν εἶχε φθάσει σὲ εὐρωπαϊκὰ ἐπίπεδα, ὀργανωτικά, ἐξοπλιστικά καὶ ἐκπαιδευτικά, καὶ διέθετε ἄριστο ἠθικὸ, ὅμως ὅλα αὐτὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδειχθοῦν στὴν πράξη, στὴν πρώτη μεγάλη μάχη. Προσέτι, τὸ Σαραντάπορο ἦτο μὴ φυσικὴ ἀμυντικὴ τοποθεσία ἰσχυρά, ἡ ὁποία, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψη τῆς γερμανικῆς ἀποστολῆς στὸ Ὀθωμανικὸ κράτος ὑπὸ τὸν Στρατηγὸ φὸν ντέρ Γκόλτς, εἶχε ἐπιπρόσθετα ὀχυρωθεῖ, σὲ βαθμὸ πὸν ἔκανε τὸν Γερμανὸ Στρατηγὸ νὰ ἐκτιμᾷ καὶ νὰ λέγει ὅτι θὰ ἀποβεῖ ὁ τάφος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἄν στὴν πρώτη αὐτὴ μάχη ἀντὶ τῆς νίκης εἴχαμε ἦττα –καὶ τὸ '97 δὲν ἀπείχε πολὺ χρονικά–, ἴσως ἡ ὅλη πορεία τοῦ πολέμου νὰ ἦτο διαφορετικὴ, καθόλου εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Ἕλληνες στὸν Α΄ Βαλκανικὸ Πόλεμο ἀντιμετώπισαν τὴς δυνάμεις τῆς τουρκικῆς Στρατιᾶς τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τὸν Στρατηγὸ Ριζᾶ πασᾶ, μὲ ἔδρα τὸ Μονα-

στήρι. Οἱ Τοῦρκοι διέθεταν τὴν Ὅμαδα Ἀλιάκμονος ὑπὸ τὸν Ταχσὶν πασᾶ μὲ 3 (+) Μεραρχίες ἀμυντικὰ τοποθετημένες στὴ γραμμὴ Χάσια-Καμβούνια-Τίταρος, μὲ κέντρο βάρους τὸ Σαραντάπορο, καὶ τὴν Ὅμαδα Ἰωαννίνων ὑπὸ τὸν Ἐσσᾶτ πασᾶ μὲ 2 Μεραρχίες ἐπὶ τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας τῶν Ἰωαννίνων (Μεγάλη Τσοῦκα,

Ἡ Θεσσαλονικὴ ἔπρεπε νὰ καταληφθεῖ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατὸ καὶ νὰ παραμείνει ἔτσι στὸ ἑλληνικὸ κράτος τὴν ἐπαύριο τοῦ πολέμου, πρᾶγμα ὅμως πὸν εἶχε ἀρχίσει νὰ τίθεται σὲ κίνδυνο, ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὸν ἀξιόπιστες πληροφορίες τῆς κυβέρνησης ἔφεραν τοὺς Βουλγάρους νὰ ἐποφθαλμιοῦν τὴν πόλη καὶ νὰ προσανατολίζουσαν στρατιωτικὲς δυνάμεις πρὸς τὴν κατεύθυνσὴ τῆς.

Μεγάλη Ράχη, Καστρί, Αὐγὸ, Ἄραχθος ποταμὸς, μὲ κέντρο τὸ ὄχυρὸ συγκρότημα Μπιζανίου). Τὴς ἡμέτερες δυνάμεις ἀποτελοῦσαν ἡ Στρατιὰ Θεσσαλίας ὑπὸ τὸν Διάδοχο Κωνσταντῖνο, μὲ 6 Μεραρχίες καὶ τὴν Ταξιαρχία Ἰππικοῦ, μὲ ἀποστολὴ τὴ διάσπαση τῆς τοποθεσίας Σαρανταπόρου στὴν κατεύθυνση Ἐλασσῶνα-Σαραντάπορο-Σέρβια-Κοζάνη καὶ ἔξοδο τῆς Στρατιᾶς στὸ ὑπίπεδο τῆς Κοζάνης, καὶ τὸ Τμήμα Ἠπείρου ὑπὸ τὸν Ἀντιστράτηγο Κων. Σαπουντζάκη, μὲ δύναμη τὸ ἰσοδύναμο μιᾶς Μεραρχίας, πρὸς συγκράτηση τοῦ ἐκεῖ ὑπερτέρου ἔχθρου καὶ κατὰ

Χάρτης 2. Η μάχη του Σαρανταπόρου

τὸ δυνατόν βελτίωση τῆς διατάξεώς του.

Οἱ ἐπιθετικὲς ἐνέργειες τῆς Στρατιᾶς Θεσσαλίας ἀπὸ τὴν πρωΐαν τῆς 5^{ης} Ὀκτωβρίου εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀπελευθερωθοῦν τὴν 7^η καὶ 8^η ἡ Ἐλασσόνα καὶ ἡ Δεσκάτη ἀντιστοίχως, ἀπὸ δὲ τὴν 9^η νὰ ἀρχίσει ἡ κύρια ἐπίθεση κατὰ Σαρανταπόρου (Χάρτης 2). Τὸ σχέδιο τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου προέβλεπε μετωπικὴ ἐπίθεση κατὰ Σαρανταπόρου μὲ 4 Μεραρχίες καὶ πλευρικὴ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ πρὸς τὰ Στενά τῆς Πόρτας μὲ 1 Μεραρχία καὶ τὴν Ταξιαρχία Ἱππικοῦ, γιὰ ὑπερκέραση τοῦ ἀμυνομένου ἐπὶ Σαρανταπόρου ἐχθροῦ καὶ ἀποκοπὴ τῶν ὁδῶν ὑποχωρήσεώς του. Μία Μεραρχία (ἡ VII) θὰ ἀκολουθοῦσε ὀρεινὴ κατεύθυνση διὰ τῶν διαβάσεων τοῦ Ὀλύμπου πρὸς Κατερίνη.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς πλευρικῆς ἐνέργειας ἔφερε τὸν Ταχσὶν πασᾶ πρὸ τοῦ διλήμματος νὰ συνεχίσει ἀμυνόμενος μὲ κίνδυνο ἀποκοπῆς του ἢ νὰ ὑποχωρήσει.

Ἀπεφάσισε τὸ δεύτερο, ἀφ' ἐνὸς διότι ἡ μετωπικὴ πίεση ποῦ ἐδέχετο ἦτο ἰσχυρὰ καὶ οἱ ἀπώλειές του σοβαρές, κυρίως ἀπὸ τὰ εὐστοχα πυρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ, ἀφ' ἑτέρου διότι ὁ πολὺ πιθανὸς ἐγκλωβισμὸς τῆς Στρατιᾶς του (καὶ ἡ συνακόλουθη παράδοσί της) θὰ ἦτο χειρότερος τῆς ὑποχωρήσεως, ἡ ὁποία τοῦ ἔδινε τὴν εὐκαιρία νὰ διασώσει τὶς δυνάμεις του καὶ νὰ ἀντιμετωπίσει τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ ἀλλαγῶν.

Ἡ λαμπρὰ πρώτη ἐπιτυχία τοῦ Στρατοῦ μας εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Κοζάνης τὴν 11^η Ὀκτωβρίου, στὸ ὑψίπεδο τῆς ὁποίας ὁ ὄγκος τῆς Στρατιᾶς ἀνεπαύθη γιὰ πολὺ λίγο, ἀναδιοργανώθηκε καὶ ἐφοδιάσθηκε γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἀγῶνος. Ἡ πρώτη αὐτὴ μεγάλη ἐπιτυχία ἀνέβασε στὰ ὕψη τὸ ἠθικὸ στρατοῦ καὶ λαοῦ.

Εἰς τὸ θέατρο τῆς Ἠπείρου, παρὰ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Ἀντιστράτη-

Στὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ταχσίν πασᾶ (συνεντεύξεις) ἀναγράφεται ὅτι «... ὁ ἀγώνας χάθηκε, ἄδοξα καὶ συντριπτικὰ γιὰ τοὺς Τούρκους, θριαμβευτικὰ γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἡ Θεσσαλονίκη χάθηκε μὲν, ἀλλὰ καὶ σώθηκε». Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι κατὰ τὸν Στρατηγὸ ἡ σωτηρία τῆς πόλης δὲν ἦτο ἄσχετη μὲ τὴν παράδοσή της στοὺς Ἕλληνες.

γος Σαπουντζάκης ὄχι μόνο ἐβελτίωσε τὴ διάταξή του, ἀλλὰ τὴ 12^η Ὀκτωβρίου ἀπελευθέρωσε καὶ τὴ Φιλιππιάδα ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κατοχή.

Ἡ Στρατιὰ Θεσσαλίας, ἐνῶ ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὴ συνέχιση τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς πρὸς τὴ γενικὴ κατεύθυνση Κοζάνη-Ἀμύνταιο-Φλώρινα-Μοναστήρι, σύμφωνα μὲ τὸν σχεδιασμὸ τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, ἔλαβε τηλεγραφικὴ ὁδηγία ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

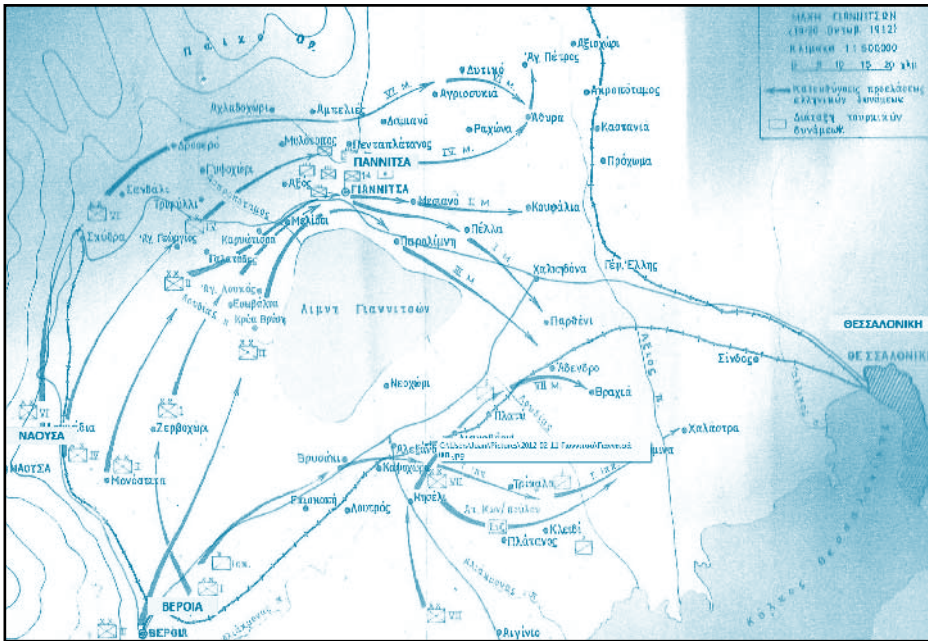
«Ἀρχηγὸν Στρατοῦ Θεσσαλίας. Ἀναμένω νὰ μοὶ γνωρίσετε τὴν περαιτέρω διεύθυνσιν ἣν θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ προέλασις τοῦ Στρατοῦ Θεσσαλίας. Παρακαλῶ μόνον νὰ ἔχητε ὑπ' ὄψιν σας ὅτι σπουδαῖοι πολιτικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουσι νὰ εὐρεθῶμεν μίαν ὥραν ταχύτερον εἰς Θεσσαλονίκην. Βενιζέλος».

Οἱ σπουδαῖοι πολιτικοὶ λόγοι ἦσαν ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη ἔπρεπε νὰ καταληφθεῖ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατὸ καὶ νὰ παραμείνει ἔτσι στὸ ἑλληνικὸ κράτος τὴν ἐπαύριον τοῦ πολέμου, πράγμα ὅμως ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ τίθεται σὲ κίνδυνον, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἀξιόπιστες πληροφορίες τῆς

κυβέρνησης ἔφεραν τοὺς Βουλγάρους νὰ ἐποφθαλμιοῦν τὴν πόλιν καὶ νὰ προσανατολίζουσαν στρατιωτικὲς δυνάμεις πρὸς τὴν κατεύθυνσίν της.

Παρὰ τὶς κάποιες ἀντιρρήσεις ἀρχικά, ὁ Διάδοχος πείσθηκε, καὶ ὁ ὄγκος τοῦ Στρατοῦ Θεσσαλίας κινήθηκε διὰ τῶν διαβάσεων τοῦ Βερμίου πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Βεροίας καὶ Ναούσης, ἐπιτυγχάνων τὴν ἀπελευθέρωση τῶν πόλεων αὐτῶν ἀντιστοίχως τὴν 16^η καὶ 17^η Ὀκτωβρίου. Πρὸς τὴν κατεύθυνση Φλωρίνης-Μοναστηρίου προήλασε ἡ V Μεραρχία, καὶ τὴν 18^η Ὀκτωβρίου ἀπελευθέρωσε τὸ Ἀμύνταιον, ἐνῶ ἡ VII Μεραρχία, ἡ ὁποία, ὅπως προαναφέρθηκε, εἶχε κινήθει διὰ τῶν διαβάσεων Ὀλύμπου, τὴν 16^η Ὀκτωβρίου εἰσῆλθε ἐντὸς τῆς πόλεως τῆς Κατερίνης.

Ἦδη εὐρισκόμεθα στὶς παραμονὲς τῆς δεύτερης μεγάλης μάχης τοῦ στρατοῦ μας ἐναντίον τῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων. Ἡ ὑπαρξὴ τότε τῆς μεγάλης λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν, μαζὶ μὲ τὰ ἔλη τοῦ Λουδία ποταμοῦ, δὲν ἄφηναν περιθώρια γιὰ τὴν κίνησιν τοῦ πλείστου τοῦ Στρατοῦ Θεσσαλίας παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν βορείως τῆς λίμνης διάδρομο, ὅπου καὶ ἡ πόλιν τῶν Γιαννιτσῶν (ἱερὴ γιὰ τοὺς ὀθωμανοὺς πόλιν). Ἐκεῖ εἶχε ὀχυρωθεῖ ἀμυντικὰ μὴ δύναμιν 20-25.000 ἀνδρῶν, καὶ ὁ ἀγὼν (ἐκ συναντήσεως), ποὺ ἄρχισε τὴν πρωΐαν τῆς 19^{ης} Ὀκτωβρίου, μὲ 5 Μεραρχίας ἐπιτιθέμενες κατὰ μέτωπον, ὑπῆρξε πολὺ σκληρὸς (Χάρτης 3). Τὴν ἐπομένη ἐπιναλίφθηκε, καὶ περὶ τὴν μεσημβρία οἱ ἡμέτερες δυνάμεις ἄρχισαν νὰ εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν, ἐνῶ οἱ τουρκικὲς ὑποχωροῦσαν, μὴ δυνάμενες νὰ ἀνθῆξουν τὴν πίεσιν καὶ φοβούμενες ὅτι τὰ δρομολόγια ὑποχωρήσεως τῶν πρὸς Θεσσαλονικὴν θὰ μποροῦσαν νὰ καταληφθοῦν ἀπὸ ἑλληνικὲς δυνάμεις, ποὺ προχωροῦσαν ἀπὸ Κατερίνη καὶ νοτίως τῆς λίμνης. Ἡ νίκη στὰ Γιαννιτσὰ ἦτο τὸ προοίμιον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

Χάρτης 3. Η μάχη των Γιαννιτσών

Οί ὀθωμανικὲς δυνάμεις κατὰ τὴν ὑποχώρησίν τους κατέστρεψαν ὅλες τὶς ἐπὶ τοῦ Ἄξιου ποταμοῦ γέφυρες, καὶ ἔτσι οἱ δυνάμεις μας καθυστέρησαν ὡς πρὸς τὴν καταδίωξη τῶν ὑποχωρούντων. Μετὰ τὴν κατασκευὴ γεφυρῶν ἐκστρατείας ἀπὸ τὸ Μηχανικόν, οἱ δυνάμεις μας διάβηκαν τὸν ποταμὸ καὶ τὴν 24^η Ὀκτωβρίου βρέθηκαν ἀνατολικά του, κινούμενες πρὸς Θεσσαλονίκην.

Τὸ Στρατηγεῖον, εὐρισκόμενον στὸ χωριὸν Γέφυρα, πλησίον τοῦ Ἄξιου ποταμοῦ, δέχθηκε ἀντιπροσωπεῖα Τούρκων ἀξιωματικῶν τὴν 25^η Ὀκτωβρίου, ἀπεσταλμένων τοῦ Ταχσὶν πασᾶ, γιὰ διαπραγματεύσεις σχετικὰ μὲ τὴν παράδοσιν τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ ὅροι ὅμως ποὺ ἔθεσαν δὲν ἔγιναν ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τὸν Διάδοχον, ὁ ὁποῖος ἀπαιτοῦσε τὴν παράδοσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τὸν ἀφοπλισμὸν του καὶ τὴν κρᾶτισή του ὡς αἰχμαλώτου πολέμου, ὑποσχόμενος τὴ μεταφορὰ του σὲ τουρκικὸ λιμένα στὸν κατάλληλον χρόνον.

Καθ' ὃν χρόνον ἐλάμβαναν χώρα οἱ διαπραγματεύσεις, τὰ ἑλληνικὰ τμήματα ἐκινουῦντο καὶ περιέσφιγγαν τὴν πόλιν. Ὁ Ταχσὶν πασᾶς σταδιακὰ ἄρχισε νὰ ἐκτιμᾷ ὅτι ὁ ἀγὼν εἶχε ἤδη κλίνει ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ κάθε περαιτέρω συνέχισί του θὰ ἦτο ἄσκοπος καὶ θὰ ἐχύνετο ἀδίκως καὶ ἄλλο αἷμα. Κατέληξε νὰ ἀποδεχθῆ τοὺς ὅρους τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, καὶ τὴ νύκτα τῆς 26^{ης}/27^{ης} Ὀκτωβρίου (ὥρα 23.00 τῆς 26^{ης}) ὑπογράφηκε τὸ σχετικὸ Πρωτόκολλον ἀπὸ τοὺς Β. Δούσανη καὶ Ἰ. Μεταξᾶ ὡς ἐκπροσώπους τοῦ Διαδόχου. 25.000 Τούρκοι ὀπλίτες καὶ 1.000 Τούρκοι ἀξιωματικοὶ περιῦλθαν σὲ κατάστασιν αἰχμαλωσίας, κυριευθέντος καὶ πολυτίμου ὑλικοῦ ἀπὸ πυροβόλα καὶ τυφέκια (70 καὶ 70.000 τὸν ἀριθμὸ ἀντίστοιχα), καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλα πολεμικὰ εἶδη, καὶ περὶ τοὺς 1.200 ἵππους. Ἡ ἡμερομηνία τοῦ Πρωτοκόλλου (26 Ὀκτωβρίου) δὲν ἀποσκοποῦσε μόνον στὸ νὰ τιμηθῆ ὁ Ἅγιος Προστάτης τῆς πόλεως Δημήτριος, ἀλλὰ καὶ νὰ λει-

τουρηγίσει ως μαρτυρία ότι η πόλη είχε καταληφθεί από τον Έλληνικό Στρατό σε χρόνο προ του άφιξως της Βουλγαρικής αντιπροσωπείας. Διότι όντως την ίδια νύκτα έφθασαν στον Ταχσίν πασα Βούλγαροι αξιωματικοί ζητούντες την παράδοση της πόλης. Ο Ταχσίν απάντησε: «Μία Θεσσαλονίκη είχε, και αυτήν την παρέδωσα στον Έλληνικό στρατό».

Στά απομνημονεύματα του Ταχσίν πασα (συνεντεύξεις) αναγράφεται ότι «... ο άγώνας χάθηκε, άδοξα και συντριπτικά για τους Τούρκους, θριαμβευτικά για τους Έλληνες. Η Θεσσαλονίκη χάθηκε μέν, αλλά και σώθηκε». Είναι όλοφάνερο ότι κατά τον Στρατηγό ή σωτηρία της πόλης δεν ήτο άσχετη με την παράδοσή της στους Έλληνες. Έκφεύγει του σκοπού του άρθρου μια ανάλυση για το τί θα μπορούσε να συμβεί, αν παρεδίδοτο στους Βουλγάρους ή αν οι Τούρκοι συνέχιζαν την άμυνα στα περιχώρα της. Πολύ πιθανόν ο χάρτης των σημερινών Βαλκανίων να ήτο διαφορετικός, με έδαφικές απώλειες για τη χώρα μας.

Κρίνεται σκόπιμο να γραφούν δυο λόγια για τον Ταχσίν πασα. Ο Ταχσίν δεν ήτο τουρκικής καταγωγής, αλλά αλβανικής, και τα νεανικά χρόνια του τα είχε περάσει στα Ίωάννινα, σπουδάζοντας σε έλληνικά σχολεία. Κατατάχθηκε αρχικά στην Άγροφυλακή της Όθωμανικής Αυτοκρατορίας και ύπηρετησε ως άγροφύλακας στην Κατερίνη. Μεταπήδησε στον στρατό και εξέλιχθηκε σε άριστο αξιωματικό, με έξαιρετικές επιδόσεις στις περιοχές όπου ύπηρετησε (Συρία, Υεμένη, Κρήτη και άλλαχου). Στην Κρήτη είχε γνωρίσει και τον Έλευθέριο Βενιζέλο, και άφησε την έντύπωση ίκανού και συνάμα δίκαιου και έντιμου στρατιωτικού. Μετά την άπελευθέρωση της Θεσσαλονίκης του έπετράπη (καίτοι ήταν αιχμάλωτος) να αναχωρήσει για τη Γαλλία για λόγους υγείας, στη συνέχεια δε μετακινήθηκε στην

Έλβετία, όπου και άπεβίωσε το 1918. Καταδικάσθηκε έρήμην από στρατοδικείο της Κωνσταντινουπόλεως εις θάνατον, διότι παρέδωσε άμαχητι τη Θεσσαλονίκη. Οί απόγονοί του παρέμειναν και έζησαν στην Ελλάδα. Τα όστα του μεταφέρθηκαν το 1937 στη Θεσσαλονίκη.

Την 28^η Οκτωβρίου ο Διάδοχος Κωνσταντίνος με το Έπιτελείο του, προηγούμενος τμημάτων της 1^{ης} Μεραρχίας, εισήλθε πανηγυρικά στη Θεσσαλονίκη κάτω από τις έπευφημίες των Ελλήνων της πόλης, ένω την έπομένη κατέφθασε με την άκολουθία του και ο Βασιλεύς Γεώργιος. Μετά από όθωμανική κατοχή 482 χρόνων, η πόλη είχε έπιστρέψει στον Έλληνισμό.

Έν τω μεταξύ, δύο Βουλγαρικά Τάγματα που είχαν καταφθάσει στην πόλη, στον άγώνα δρόμου για την κατάληψή της, ζήτησαν άδεια παραμονής για άνάπαυση, η όποια και τους έχορηγήθη. Τα Τάγματα αυτά άπεχώρησαν στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο, όχι χωρίς έπεισόδια και ανταλλαγή πυρών με τα περικυκλώσαντα αυτά έλληνικά τμήματα.

Στο μέτωπο της Ηπείρου, ο δραστήριος Άντιστράτηγος Σαπουντζάκης έπέτυχε την άπελευθέρωση της Πρεβέζης την 21^η Οκτωβρίου, αιχμαλωτίζοντας την τουρκική φρουρά της, δυνάμει άνω των 800 άνδρων. Ένα άτυχες έπεισόδιο εις βάρος της κινουμένης προς την κατεύθυνση της Φλωρίνης V Μεραρχίας, με έναν αίφνιδιασμό που υπέστη στα μετόπισθén της από διεισδύσαν τουρκικό τμήμα, δεν είχε σοβαρά έπακόλουθα, και η τάξη άπεκατεστάθη.

(συνεχίζεται στο έπόμενο φύλλο)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ
Άκαδημαϊκός, Στρατηγός έ.ά.,
πρώην Άρχηγός ΓΕΕΘΑ